

L6 Modus v češtině na pozadí italštiny a angličtiny, větné typy

Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J. Čeština pro učitele. Vade Mecum. 1998, s. 169-177.

1. **Tempus** (slovesná kategorie času) a **modus** (slovesná kategorie způsobu) jsou kategorie **PREDIKAČNÍ**: jejich prostřednictvím dochází k časovému (temporálnímu) a způsobovému (modálnímu) zařazení děje vyjádřeného predikátovým (přisudkovým) slovesem. Je tak realizován **predikační akt**, který je základem aktu utvoření věty jako syntaktického celku.

2. Modus jako základ modální výstavby výpovědi

Slovesná kategorie modu je základním prostředkem **MODÁLNÍ VÝSTAVBY** výpovědi. Mluvčí výpovědí vyjadřuje svůj **postoj** ve vztahu k jejímu propozičnímu obsahu.

MODUS je prostředkem k vyjádření **komunikačního záměru (intence)** mluvčího vzhledem ke sdělovanému propozičnímu (= věcnému) obsahu výpovědi. Lze ho vyjádřit **FORMOU** různých **typů vět**, přičemž každý větný typ má svoje **MODÁLNÍ SCHEMA** (viz níže). Mluvčí konstatuje, ptá se, přikazuje, vyjadřuje přání:

- formou věty **oznamovací** něco **tvrdí, konstatuje, informuje** (frase dichiarativa)
- formou věty **tázací se ptá, žádá informaci** (otázka zjišťovací = frase interrogativa totale, otázka doplňovací = frase interrogativa parziale)
- formou věty **žádací (rozkazovací)** někoho **vyzývá k jednání** (frase iussiva, imperativa)
- formou věty **přací** vyjadřuje svoje **přání (frase ottativa)**
- formou věty **zvolací** vyjadřuje **údiv, nesouhlas atd. (frase esclamativa)**

K vytvoření **určitého druhu věty** použije mluvčí **prostředky gramatické a negramatické**:

Prostředky gramatické: slovesný MODUS

Prostředky lexikální: tázací slova, tj. adverbia nebo zájmena, a různé částice

Prostředky fonetické (zvukové): větná intonace

3. MODÁLNÍ SCHEMATA větných typů

- **věta oznamovací**: INDIKATIV/KONDITIONÁL + INTONACE KLESAVÁ

Př.: Přijdu/Přišel bych rád.

Vengo / Verrei volentieri.

- **věta tázací – ot. zjišťovací**: INDIK./KONDIC. + INTONACE STOUPAVÁ

Př.: Přijdeš? / Přišel bys?

Verrai? / Verresti?

ot. doplňovací: TÁZACÍ SLOVO + INDIK./KONDIC. + INTON. KLESAVÁ

Př.: Kdy přijdeš? / Kdy bys přišel?

Quando verrai? / Quando verresti?

- **věta žádací**: IMPERATIV + INTONACE KLESAVÁ

POZOR: i italštině při zdvořilostní formě, tj. při tzv. vykání, plní **funkci** imperativu **3. os.**

KONJUNKTIVU přítentů:

Př.: Pojď sem, Karlo.

Pojďte dál, paní.

Vieni, Carla.

Venga, signora.

Tzv. rozkaz pro třetí osobu, tj. osobu, na kterou se mluvčí nemůže se svým rozkazem obrátit přímo, je v češtině tvořen strukturou s částicí „ať“ + indikativ“. V italštině strukturou se spojkou „che“ (poklesnou na funkci částice) + 3. os. konjunktivu přítomného času:

Př.: Ať přijde. Srov. Řekni mu, ať přijde.
Che venga. Srov. Digli che venga.

• **věta přací – přání realizovatelné:** KÉŽ + kondicionál přítomný + INTON. KLESAVÁ
V italštině (Magari/Se) + konjunktiv imperfekta + INTON. KLESAVÁ

Př.: Kéž by přišel Karel.

(Magari/Se) venisse Carlo.

Srov. anglické: If only (I wish) Charles came.

Pro vyjádření přání **nerealizovatelného** KÉŽ + kondicionál minulý

V italštině (Magari/Se) + konjunktiv plusquamperfekta

Př.: Kéž by byl Karel přišel.

(Magari/Se) fosse Carlo venuto.

Srov. anglické: If only (I wish) Charles had come.

• **věta zvolací**

Př.: – Ach bože! / Dio mio! / God!

– To je ale přijetí! / **Che** razza di ricevimento! / **What a** shower!

Formou věty oznamovací, tázací, rozkazovací, přací či zvolací mluvčí vyjadřuje různý **komunikační záměr** (intenci). Vyjádření tohoto záměru je **komunikačním, tj. ilokučním AKTEM**. Jednou formou (jediným větovým/výpovědním typem) lze přitom realizovat několik **komunikačních funkcí**.

Na formu, tj. na **volbu prostředků**, které mluvčí při tvoření výpovědi používá, mají vedle **komunikační funkce** vliv další **faktory**:

- kdo je adresátem a jaký je mezi mluvčím a adresátem vztah
- v jakém komunikativním prostředí a v jakém kontextu se výpověď realizuje

Sleduj u následujících příkladů různé formy věty z hlediska větového typu a jejich komunikační funkci:

V neděli **pojedu** do Prahy. – V neděli pojedu do Prahy? – V neděli **bych jel** do Prahy.

V neděli pojedu do Prahy! – V neděli **pojedeš** do Prahy. – Jeď do Prahy. – Ať jedou do Prahy.

– **Kéž bych mohl jet** do Prahy!

Zůstal (by) tam na oběd. – **Zůstal** (by) tam na oběd? – **Zůstal** (by) tam na oběd!

Potmě **bys** tam **nešel**. – Potmě **bys** tam **nešel**? – Byl **bys** tam **šel** i potmě? (Sleduj slovosled)

Jestlipak/zdalipak/Cožpak **bys** tam byl **šel** i potmě? /srov. intonaci/

Půjdeš tam, nebo ne? – Půjdeš do kina, nebo na procházku?

Sleduj modální schéma (formu) a komunikační funkci OZNAMOVACÍCH vět:

V neděli **pojedu** do Prahy. – V neděli **pojedeš** do Prahy. – V neděli do Prahy **nepojedeš**. –

Nechci, abys **jel** v neděli do Prahy. – **Nechci**, abys **jel** do Prahy v neděli. – **Nechci**, abys

v neděli do Prahy **jel**, **chci**, abys tam **letěl**. – Nevím o tom, že v neděli **chceš jet** do Prahy. –

Přál bych si jet v neděli do Prahy.

Sleduj modální schéma (formu) a komunikační funkci TÁZACÍCH vět:

- **otázka zjišťovací**

V neděli pojedíš do Prahy? – **Nepojedeš** v neděli do Prahy? – **Ty** nepojedeš v neděli do Prahy? – **Tak ty** nepojedeš v neděli do Prahy? – Neposedíš se? – Nechcete se posadit? – Sedneš si, nebo ne(sedneš)?

- **Otázka doplňovací**

Kdy jste se vrátili? – **Kdo** odjel do Prahy? Kam jel? – **Proč** jsi mi to neřekl? – **Jak** to víš? – **Proč** se neposedíš?

Sleduj jazykové prostředky, kterými lze odlišit otázku pravou od otázky nepravé:

- **otázka deliberativní** (= otázka, kterou mluvčí klade sám sobě):

Kdo to sem **a s i** položil? – Kdo to sem **m o h l** položit? – Kdo **b y** to mohl být?
Jít tam? (Mám tam jít?)

- **nedeliberativní otázky (podivové, řečnické):**

Kam to položil? – Kam /že/ to položil? – A kdy jsme ti nepomohli? – Kdo to mohl předpokládat? – Co sem zase lezeš?

SROVNEJ a analyzuj následující příklady **tázací věty v italštině a v angličtině:**

- Resti a cena con noi? / Are you staying to dinner?
- L'incidente è chiuso? / Is the incident closed?
- Sai che hai delle belle gambe, Carla? / D'you know what nice legs you've got, Carla?
- Vi ho fatto molto aspettare? / Have I kept you waiting very long?
- Di che cosa stavate parlando? / What were you two talking about?
- Perché sorridi? / Why d'you smile? – Perché sorrido? / Why do I smile? (echo)
- Chi te lo ha fatto? / **Who made** it for you? (sleduj WO)
- Why did I come? / Chissà perché mai sono venuto qui! (deliber.)
- Nobody knows **how I got** there. / Nessuno sa **come sia** finita lì.

Sleduj modální schéma (formu) a komunikační funkci ROZKAZOVACÍCH vět:

Zavolej mi zítra. – Zítra mi **nevolej**. – To okno raději **zavři**. – To okno raději **nezavírej**.
/vid!!/ Nezlom si nohu. /vid!!/ – Posad' se a mlč! – **Posad' se**, prosím. – Prosím tě, **sedni si**. –
Tak už **si sedni**, prosím tě.

At' si nejdřív odpočine! – **At'** si to vyřídí sám!

Představ si, roztrhal ho na kusy. – **Poslyšte**, a kdo vy vlastně jste? – **Podívej**, já nevím proč, ale ty mi připadáš jinej. **Koukni**, loupežníku, nedělej drahoty. – **Ukaž, pocem**, máš mladší oči.

SROVNEJ a analyzuj následující příklady **imperativní věty v italštině a v angličtině:**

Fai come me./Do as I do.

Lasciami./Let me go.

Put the house up for sale, .../**Metti** in vendita la casa, ...

... believe it or not.... /anche se è difficile crederlo!

Non creda signora di esser la sola./Don't imagine you're the only one, signora.

Tu non dir nulla./**You needn't say** anything.

Ma almeno **dicci** come fai./But at least **tell us** how you do it.

Siamo cristiani e perdoniamo./**Let's be** Christians e and forgive.

Sleduj modální schéma (formu) a komunikační funkci PŘACÍCH vět

At' už raději prší! – **Kéž** už mám/ bych měl tu zkoušku už za sebou! – **Kéž** bych tam byl šel! – **Kéž** přijeli včera večer!

SROVNEJ následující příklady **přací věty v italštině a v angličtině:**

Se tu **sapessi** quanto ... / If you only **knew** how ...

Portarmela a casa ... / Take her home with me.

Finirla con tutto questo, **cambiare** ad ogni costo. / **I must get away** from all this, **I must make a change** at all costs.

Che il diavolo **se la porti**. (věta augurativní)/To hell with her. (věta augurativní neslovesná)